

Аннотация. В статье рассмотрены научно-методические подходы к формированию эффективной системы управления операционными рисками банков при осуществлении операций с производными финансовыми инструментами. Классифицированы операционные риски банковских операций с деривативами. Предложены составляющие элементы методики управления операционными рисками: определены основные задачи управления, функции и принципы организации, основные методы оценки операционных рисков. Раскрыты подходы к определению эффективности использованной системы управленческих решений руководства банка по идентификации и оценке операционных рисков банков при осуществлении операций с производными финансовыми инструментами. Предложено отражать в технологических картах бизнес-процессов и в соответствующих формах отчетности показатели, характеризующие наличие и возможный уровень операционных рисков.

Ключевые слова: рынок, банк, кризис, управление, операционный риск, производные финансовые инструменты, методика.

Summary. Methodological approaches to the formation in effective system of operational bank risks administration by the performance of operations with derivate financial tools are considered in the article. It's classified the kinds of operational risks which are typical for bank operations with derivatives. It's offered the elements of administrative methodology of risks administration: it's defined the main tasks of administrations, functions and organizational principles, the main methods of operational risks estimation. It's opened the approaches to defining of used system efficiency in administrative decisions of bank authority about identification and estimation of operational bank risks by the performance the operations with derivate financial tools. It's offered the indicators displaying characterize the existence and possible level of operational risks in the technological cards of business process and in the correspond forms of bank reports.

Key words: market, bank, crisis, administration, operational risk, derivate financial tools, methodology.

УДК 339.9:330.3(477)

Штулер І. Ю.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та банківської справи
Національної академії управління*

Shtuler I. Yu.

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Senior Lecturer of Finance and Banking
National Academy of Management*

ПОЗИЦІЇ УКРАЇНИ У СВІТОВИХ РЕЙТИНГАХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ СВОБОДИ ПРОТЯГОМ 2005–2015 РОКІВ

POSITIONS OF UKRAINE IN THE GLOBAL RANKING OF COMPETITIVENESS INDEX AND ECONOMIC FREEDOM DURING 2005–2015 YEARS

Аннотация. У статті розглянуто місце України у світових рейтингах. Здійснено аналіз тенденцій розвитку України на міжнародній арені. Основне завдання при написанні статті полягає у визначенні конкурентоспроможності національної економіки та економічної свободи в Україні. Досліджено індекси глобальної конкурентоспроможності та економічної свободи. Проаналізовано базові складові цих рейтингів та доведено взаємозв'язок місця країни в рейтингу та її добробуту.

Ключові слова: національна економіка, конкурентоспроможність, свобода, бізнес, корупція, рівноважний розвиток, стійкість, гомеостазис.

Постановка проблеми. Кожна держава обирає власний шлях розвитку, надаючи перевагу або особистій свободі з високим ступенем господарського ризику, або економічній безпеці з високим ступенем несвободи.

Пошук найбільш прийнятних способів переходу економіки України на випереджаючий темп розвитку базується на світовому досвіді, який доводить, що основною умовою процвітання країн та націй стало суттєве підвищення рівня економічної свободи. Ознайомлення зі світовою практикою визначення рівня економічної свободи та обґрунтування необхідності розробки заходів щодо її підвищення в Україні зумовили актуальність теми цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку національного господарства, економічного потенціалу та інноваційного розвитку економічних систем присвячено праці відомих вітчизняних учених: В.М. Гейця, С.А. Єрохіна, М.М. Єрмошенка, Г.К. Ялового, В.Я. Шевчука та зарубіжних: В. Парето, Й. Шумпетер, Д. Сакс. Але плінність часу та нестабільність зовнішніх та внутрішніх економічних умов зумовлюють необхідність постійного відслідковування стану та тенденцій розвитку України на світовій арені. Індикаторами розвитку є відповідні рейтингові місця, якими відзначають Україну світові організації.

Не вирішена раніше частина загальної проблеми полягає у визначенні місця і ролі України у рейтингах світових організацій та вироблення на цій основі моделі розвитку України на засадах економічної рівноваги та добробуту.

Метою статті є дослідження базових індексів світових організацій, які надають змогу визначити тенденції та перспективи розвитку країни на сучасному етапі ринкових відносин.

Основні результати дослідження. Міжнародна конкурентоспроможність країни – це здатність держави створювати таке національне бізнес-середовище, в якому вітчизняні виробники розвивають свої конкурентні переваги, займають стійкі позиції на певних сегментах світового ринку, завдяки потужному економічному потенціалу, що забезпечує економічне зростання економіки на інноваційній основі.

Джефрі Сакс, визнаний у світі економіст, наголошує, що конкурентоспроможність країни визначається наявністю в країні здорового ринку, чинників виробництва та інших характеристик, які формують потенціал для досягнення стабільного економічного зростання. Здорова економіка має бути підкріплена зростанням ділової активності, керована законом та стабільно працюючими ринками [1].

Для порівняння, в державах з розвинутою економікою рівень ВВП на душу населення становить понад 40 тис. дол. США, значення Індексу економічної свободи при цьому більше 75%, а середнє значення Індексу глобальної конкурентоспроможності знаходиться на рівні 5,54. Країни з наведеними показниками складають п'ятірку лідируючих країн у рейтингу.

Україна ж останнім часом регресує у всіх світових рейтингах. Це пояснюється невирішеними внутрішніми та зовнішніми проблемами, до яких слід віднести: свідомі та не свідомі дії посадових осіб і суб'єктів підприємництва; збіг об'єктивних обставин (світова фінансова криза, політична криза органів влади). У більшості рейтингів місце України через це понижено.

Отже, сукупність зазначених чинників призводить до погіршення ключових та визначальних показників і, як наслідок, зумовлює подальше зниження позицій України у відповідних рейтингах. Провідними світовими організаціями, які формують базові індекси та визначають місце країни в їх рейтингу, є Всесвітній економічний форум – Індекс глобальної конкурентоспроможності та the Heritage Foundation & the Wall Street Journal – Індекс економічної свободи.

Індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index) – масштабне наукове дослідження, яке здійснюється Всесвітнім економічним форумом. Результатом цього дослідження є рейтинг країн світу за показником економічної конкурентоспроможності. Позиція України в Індексі глобальної конкурентоспроможності у 2014–2015 рр. – 76-те місце з 144 країн.

Дослідники даного рейтингу дають оцінку широкому спектру чинників. Базовими є розвиток інфраструктури, валютного і фондового ринку, робота державного

апарату, судової системи, ділової активності та криміногенної ситуації [2]. За кожен складову цього рейтингу країні присвоюється певна кількість балів і для визначення місця країни виводиться загальний бал. Чим нижчим є загальний бал індексу глобальної конкурентоспроможності, тим вищою є позиція країни.

За семибальною шкалою загальний бал розвитку України становить 4,1 бала (76 місце в рейтингу). Найближчими сусідами України є Словаччина (75 місце) і Хорватія (77 місце). Лідирують у рейтингу вже протягом кількох років Швейцарія (5,7 бали; 1 місце в рейтингу), Сінгапур (5,65 бали; 2 місце), за рік їхні позиції не змінилися. Трійку лідерів замкнули США (5,54 бали; 3 місце), які рік тому займали п'яте місце (рис. 1).

До десятки країн із найвищою конкурентоспроможністю увійшли п'ять країн – членів ЄС: Фінляндія (4-те місце), Німеччина (5), Нідерланди (8), Велика Британія (9) та Швеція (10). За ними розмістилися Японія (6-те місце) та Гонконг (7). Із сусідів України найвищий рейтинг у Польщі (43-тє місце), Румунія – 59-те, а Угорщина – 60-те. На останніх позиціях рейтингу розташувалися слаборозвинені країни: Ємен, ЧАД і Гвінея.

Як уже згадувалося, дослідники даного рейтингу дають оцінку широкому спектру чинників. Індекс глобальної конкурентоспроможності складається з 113 змінних, які об'єднані в 12 контрольних показників національної конкурентоспроможності.

Аналіз динаміки основних складових індексу глобальної конкурентоспроможності України протягом 2010–2015 рр. наведений у таблиці 1.

На думку вітчизняних та міжнародних експертів, відставання національної економіки пов'язане з політичною нестабільністю в країні. Такого роду відволікання стримують економічний розвиток.

Індекс економічної свободи складений The Heritage Foundation & the Wall Street Journal. Рівень свободи економік країн світу розраховується за середнім арифметичним із 10 показників. До них належать: свобода бізнесу, торгівлі, фінансового сектору, інвестицій, праці, монетарна і фіскальна свобода, гарантії прав власності, розміри бюрократичного апарату і ступінь захисту від корупції.

Усі країни в цьому індексі умовно розділені на 5 груп – «вільні», «переважно вільні», «помірно вільні», «пере-

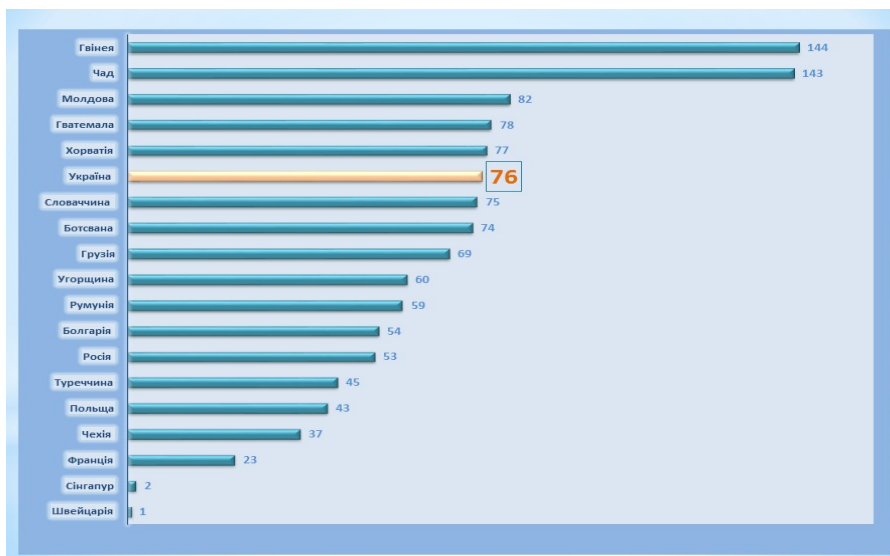

Рис. 1. Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності у 2015 році [3]

Аналіз динаміки основних складових індексу глобальної конкурентоспроможності України протягом 2010–2015 років

Складові індексу глобальної конкурентоспроможності	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015
Базові вимоги	102	98	79	79	87
Якість інститутів	134	131	132	137	130
Інфраструктура	68	71	65	68	68
Макроекономічна стабільність	132	112	90	107	105
Охорона здоров'я і початкова освіта	66	74	62	62	43
Підсилувачі ефективності	72	74	65	65	67
Вища освіта і професійна підготовка	46	51	47	43	40
Ефективність ринку товарів і послуг	129	129	117	124	112
Ефективність ринку праці	54	61	62	84	80
Рівень розвитку фінансового ринку	119	116	114	117	107
Технологічна готовність	83	82	81	94	85
Розмір ринку	38	38	38	38	38
Інновації і розвиток	88	93	79		92
Конкурентоспроможність бізнесу	100	103	91	97	99
Інновації	63	74	71	93	81
Глобальний індекс конкурентоспроможності	89	82	73	84	76

важно невідільні», «невільні». Розрахований рейтинг відображає загальну картину економічних свобод.

Звіт за 2015 рік складений за даними другої половини 2013-го і першої половини 2014 років. У 2015 році Україна посідає 162 місце (із значенням індексу 46,9%), погіршивши свій минулорічний результат на 7 позицій, а порівняно з 2009 роком – на 10 позицій (152 місце з індексом 48,8%) [3].

Іншими словами, Україна перебуває на останньому місці з 43 країн Європи. Загальний бал України нижчий за середній у світі та згідно із класифікацією належить до групи країн з «невільною економікою». Варто зазначити, що крім України, до цього переліку входять ще 25 країн, включаючи такі пострадянські країни як: Білорусь, Узбекистан, Туркменістан.

До групи «вільних економік» у 2015 році увійшли п'ять країн: Гонконг, Сінгапур, Австралія, Нова Зеландія і Швейцарія, кожна з яких набрала понад 80 балів. Серед пострадянських країн до цього списку увійшли: Естонія, Литва та Грузія.

Динаміка Індексу економічної свободи демонструє, як починаючи з кінця 90-х років, після стрімкого покращення результату, Україна після 2005 року розпочала зворотний рух (рис. 2).

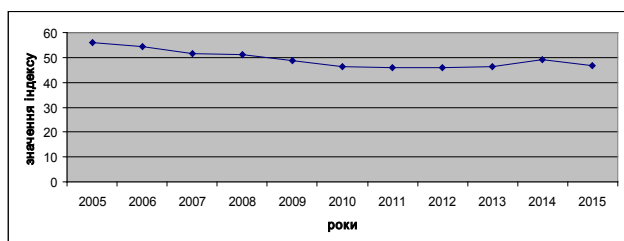

Рис. 2. Індекс економічної свободи в Україні протягом 2005–2015 рр.

Серед складових Індексу економічних свобод позитивну динаміку проявив тільки один показник (свобода від корупції), незмінним залишився також один (фінансова свобода), а решта показників відзначилися негативною тенденцією. (рис. 3).

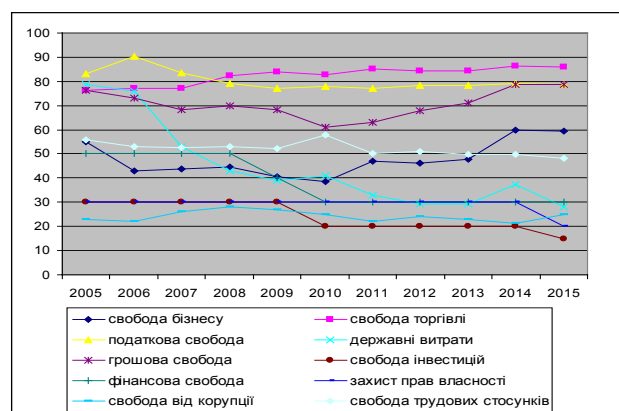

Рис. 3. Динаміка складових індексу економічної свободи в Україні, 2005–2015 роки

Найвагоміші зміни порівняно з показниками 2005 року зафіксовані за показником свобода бізнесу, свобода торгівлі та грошова свобода, також незначною мірою поліпшився індекс свободи від корупції. Серед показників, які призвели до погіршення індексу, такі: податкова свобода, державні витрати, свобода інвестицій, фінансова свобода, захист прав власності та свобода трудових стосунків.

Наведена на рисунку 3 динаміка складових Індексу економічної свободи 2005–2015 років свідчить, що особливої уваги з боку уряду потребують такі напрями: приплив інвестицій, регуляторна політика (простота відкриття та закриття бізнесу тощо), державні витрати (навантаження на бюджет видатків уряду тощо), фінансова політика, права власності, монетарна політика тощо.

Висновки. Аналіз результатів країн у світових рейтингах провідних організацій доводить, що країни з високим рівнем конкурентоспроможності та економічної свободи, як правило, мають потужний економічний потенціал. А це на пряму впливає на добробут країни. Так, Індекс економічної свободи України із значенням - 46,9% [3] (за яким Україна належить до країн, де економічна

свобода відсутня) та Індекс глобальної конкурентоспроможності - 4,41 балів [4] (низький рівень конкурентоспроможності) відповідають низькому рівню добробуту – 3 862 дол. США на душу населення [6].

Оцінка конкурентоспроможності держав, заснована на комбінації показників базових вимог, підсилювачів ефективності, інновацій та розвитку, спрямована на розширення міжнародної співпраці, реалізацію національних інтересів заради високих стандартів життя населення.

З огляду на зазначене, потребують поглибленого вивчення економічні характеристики України, і на цій основі ключовою є необхідність розробки моделі економічного розвитку. Взагалі, під розвитком мається на увазі будь-яка прогресивна зміна. Якщо така зміна –

кількісна, то говорять про економічне зростання. Якщо зміна – якісна, мова йде про структурні зміни [9, с. 54].

У будь-якому разі на сучасному етапі гостро постає потреба в необхідності розробки моделі економічного зростання. Тобто до пошуку національною економічною системою такого стану, який би забезпечував належний рівень її розвитку.

Дослідження розвитку національної економіки є одним із найважливіших завдань економічної науки. Суперечливість процесів економічного розвитку України та кризових явищ, які супроводжують становлення вітчизняної ринкової економіки, вказують на необхідність вдосконалення інноваційного, корпоративного, інвестиційного, податкового та соціального законодавства, а також прийняття відповідних актів, які б забезпечили виконання цих законів.

Список використаних джерел:

1. Сакс Д. Що таке конкурентоспроможність в умовах глобалізації // Україна на 46-м месте в мире по конкурентоспособности // Зеркало недели. – 2007. – № 18(647). – 12 мая. – С. 9 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dav.kiev.ua/66710/>.
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://economics.unian.ua/finance/958544-ukrajina-pidnyalasya-na-8-pozitsiyu-reytingu-globalnoji-konkurentospromojnosti.html>.
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.heritage.org/index/ranking>.
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti>.
5. http://zn.ua/ECONOMICS/ukraina-protisnulas-v-pervuyu-sotnyu-doing-business-2015-157370_.html.
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrinform.ua/ukr/news/mvf_nazvav_kraiini_z_nayvishchim_vvp_na_dushu_naselennya_1937404.
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Індекс_економічної_свободи.
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forbes.ua/ua/nation/1378690-infografika-faktori-konkurentospromozhnosti-ukrayini>.
9. Лексин В.Н., Швецов А.Н. Государство и регионы. Теория и практика государственного регулирования территориального развития. – Изд. стереотип. – М. : Эдиториал УРСС, 2003. – 368 с.

Аннотация. В статье рассмотрено место Украины в мировых рейтингах. Осуществлен анализ тенденций развития Украины на международной арене. Основная задача при написании статьи заключается в определении конкурентоспособности национальной экономики и экономической свободы в Украине. Исследованы индексы глобальной конкурентоспособности и экономической свободы. Проанализированы базовые составляющие этих рейтингов и доказана взаимосвязь места страны в рейтинге и его благосостояния.

Ключевые слова: национальная экономика, конкурентоспособность, свобода, бизнес, коррупция, равновесное развитие, устойчивость, гомеостазис.

Summary. The article considers the place of Ukraine in the world rankings. The analysis of trends of Ukraine on the international arena. The main objective in writing this article is to determine the competitiveness of the national economy and economic freedom in Ukraine. Studied the Global Competitiveness Index and Economic Freedom. Analyzed the basic components of these ratings and proven relationship places in the ranking of the country and its wealth.

Key words: national economy, competitiveness, freedom, business, corruption, equilibrium development, stability, homeostasis.